

РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ЕКСЛІБРИСТІВ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

Тупік В.О.

Київський університет імені Бориса Грінченка

В статті розглядається використання можливостей мистецтва друкованої графіки, а саме графіки малих форм, що є важливим для знайомства з творчістю українських майстрів на міжнародній арені. Сучасна Україна має велику кількість художників, що представляють різні осередки країни, серед яких можна виділити такі школи: київська, львівська, одеська, харківська, що мають високий рівень плодovitості. Серед них є представники, майстерність яких полягає у володінні офорту, меццо-тинто, акватінти, м'якого лаку, сухої голки, що презентують Україну на міжнародних виставках та конкурсах. Зважаючи на те, що творчий потенціал майстрів має досить високий рівень та їх велике творче надбання, рівень наукового вивчення з даного питання ще потребує свого більш повного висвітлення. Основною метою даної статті є визначення тих імен митців, що пишуть нову історію українського екслібриса за межами країни, і є конкурентоспроможними серед світових майстрів. Дається огляд основних заходів, на яких художники вже встигли зарекомендувати себе та отримати престижні нагороди в галузі мистецтва малих графічних форм.

Ключові слова: екслібрис, книжковий знак, графіка малих форм, колекціонування, екслібристика, офорт.

Постановка проблеми. Поряд з іншими країнами світу, Україна також займає своє місце у галузі мистецтва малих графічних форм. Починаючи з кінця ХХ ст., український книжковий знак отримує нове життя, український екслібрис стає частиною багатьох колекцій зарубіжних шанувальників книжкового знаку. В цей час з'являються серед українських художників імена майстрів, що починають активно популяризувати екслібрис як на території України так і по всьому світу, беручи участь у міжнародних виставках, отримуючи відзнаки у конкурсах. Майстерність українських авторів не поступається художникам з інших країн, а їй гідно презентує українське графічне мистецтво. Проблематика полягає у спробі визначити внесок у популяризацію екслібриса українськими майстрами та позначити їх досягнення на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців, які розглядали тему книжкового знаку, варто відзначити О. Лагутенко, В. Михальчука [2, 3], Ю. Белічко, Ю. Романенкову [4, 5, 6], Т. Сафонову, колекціонерів Я. Бердичевського та С. Бродовича. Також слід зазначити і П. Нестеренка [1], його публікації та фундаментальну працю «Історія українського екслібриса». Завдяки своєму новому етапу розвитку, який припав на початок 1990-х рр. у цій сфері є ще багато невисвітлених плям, що потребують свого дослідження. Більшість публікацій має на меті ознайомити з книжковим знаком середини ХХ ст. в той час як творчість самих авторів досліджується не так часто, висвітлюється окремими дослідниками в періодичних виданнях. Зарубіжні публікації більш широко висвітлюють екслібрис, але переважно в науково-популярному жанрі в періодичних виданнях. Також популяризаторами даного виду графіки є меценати, екслібрис-клуби, які присутні в багатьох країнах, а також конгреси, які дають цьому виду мистецтва продовжувати свою історію.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Визначити внесок науковців у дослідженні та популяризації українських май-

стрів малої графічної форми у світовій спільноті. Охарактеризувати основні напрямки їх діяльності, спрямовані на визначення іміджу українського екслібриса на міжнародній арені, що є підґрунтям для подальших досліджень.

Мета статті. Головною метою цієї статті є визначення основних напрямів діяльності українських художників у популяризації книжкового знаку за межами України. Вказати провідних майстрів, що представляють мистецтво малих графічних форм на різних конкурсах, конгресах, виставках, зробити огляд основних заходів, на яких себе презентувала Україна.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на те, що історія екслібриса розпочинається ще з XVI ст., він має не таку тривалу історію свого вивчення. Час становлення, формування різних шкіл зі своїми особливостями та індивідуальна манера окремого майстра, зазвичай не були предметом для окремих досліджень. Книжковий знак періоду ХХ – початку ХХІ ст. є найбагатшим матеріалом для художників, що починають своє становлення серед екслібристів, для теоретиків, що працюють із матеріалами друкованої графіки, а також для колекціонерів, для яких екслібрис став об'єктом особливої уваги декілька десятиліть назад. Книжковий знак вже давно втратив свої прикладні функції та став окремим витвором мистецтва. Ще раніше його вклеювали на форзаци, зберігали у середині книг, для яких він спочатку був призначений. Згодом його прикладна функція почала нівелюватися, але в останній час їх почали колекціонувати шанувальники, ними обмінюються, їх продають, екслібриси презентують на виставках [4].

Як об'єкт колекціонування книжковий знак в Україні почав привертати свою увагу нещодавно, хоча в інших країнах цей напрямок – захоплення екслібрисом – розпочався не одне десятиліття назад. Десь починаючи з 1990-х рр., його перетворили не тільки в об'єкт для колекціонування, а й отримав життя як малої графічної форми в образотворчому мистецтві.

Варто зазначити і те, що в Україні свою діяльність розпочинає український екслібрис-клуб.

З цього моменту, в Україні з'являється ряд художників, завдяки яким раніше не популярний екслібрис отримує нове життя. Можна відзначити, що цей період припав на час становлення Незалежності в країні і є новим українським екслібрисом. Спочатку у великих містах, а в першу чергу у столиці, почали організовуватись виставки та конкурси книжкового знаку, які отримали статус міжнародних. Завдяки ним, українське мистецтво малих графічних форм почало популяризуватися серед країн Європи, а потім і загалом у всьому світі. Географічна карта популяризації екслібриса створеного українськими художниками починає розширюватися, – це «конкурсна карта» провідних художників країни [2].

З'являються виставки, організовують конкурси, маючи на меті популяризувати цей вид графіки, і дати йому ті ж форми життя, які він отримав закордоном завдяки біенале та трієнале, що регулярно відбуваються у Чехії, Словенії, Японії, Китаї, Росії.

Золотий вік київського книжкового знаку розпочинається зі вступу в 1994 р. Українського екслібрис-клубу до міжнародної асоціації екслібрисистів (FISAE), що ознаменувався організованими клубом Міжнародними виставками-конкурсами «Жінка в екслібрисі» (Київ, 1993 р.), «Релігій багато – Бог один» (Київ, 1994 р.), які відбулися завдяки активній участі деяких меценатів та зусиллям українських митців. Серед організаторів цих виставок в Україні стали художники-графіки Г. та А. Пугачевські, що знаходились серед витоків «екслібрисоманії».

Паралельно з розвитком популяризації книжкового знаку в Україні, художники починають намагатись вийти на міжнародний рівень, беручи участь у різноманітних конкурсах. Таким одним, з популярних конкурсів малих графічних форм в Іспанії являється конкурс «Mini-print International de Cadaqués», в якому з'явилося не мало нових імен в кінці 1990-х рр. Його особливість полягає в тому, що головним критерієм відбору є розмір твору. Рівень робіт, які подаються, за звичай дуже низький, але через участь у конкурсі намагались пройти всі графіки-початківці, що сприяло більш легкому входу у світ графічних форм та появи їх імен серед міжнародного арт-простору. Але вийшовши на певний рівень визнання, художники менше брали до уваги участь у «Mini-print» і поступово їх зацікавлення в ньому зникало. Значну частину учасників іспанського конкурсу графіки малих форм складала й українські художники – кожного разу в ньому брало участь не мало українців, але переважно – тих, хто розпочинав свій творчий шлях. В Іспанії проходять й інші конкурси, також міжнародного рівня є конкурс екслібриса «Барселона», де українські митці достойно себе зарекомендували серед учасників.

В полі книжкового знаку з'являються імена Г. Пугачевського та А. Пугачевської. При цьому необхідно зазначити, що творчі манери у цих двох художників взагалі різні, кожен з них по-своєму індивідуальний. Феномен цих двох майстрів графіки відмінний рисою, котра, на жаль, завжди була притаманна вітчизняній культурній традиції. А саме – визнання перш за все за кордоном, а батьківщина дає змогу самореалізо-

уватися значно важче. Вони є представниками двох різних генерацій, різних манер виконання, стилі яких сформувались в руслі взаємовпливу. Важливо відмітити і те, що індивідуальний стиль представника старшого покоління, мабуть, в більшості схильний впливу молодшого художника – серед робіт батька помітний вплив сина.

Рис. 1. А. Пугачевський «Мандри Колумба». 1992 р.

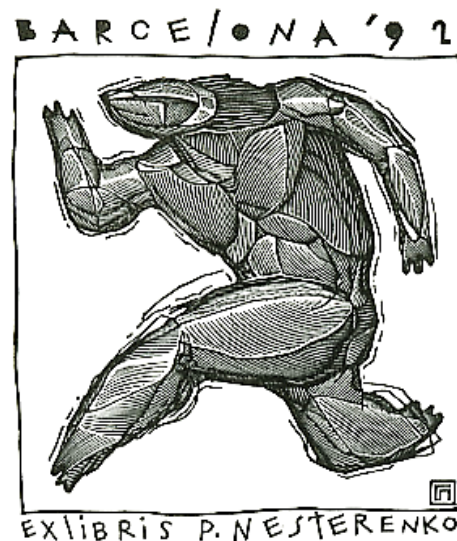

Рис. 2. Г. Пугачевський «Олімпійські ігри в Барселоні». 1992 р.

Перший приз А. Пугачевського міжнародного рівня в конкурсі книжкового знаку є «Мандри Колумба 1492» (рис. 1, Польща, 1992 р. [6]). З кожним роком починає відбуватись тенденція до збільшення різних заходів міжнародного рівня серед інших країн світу, що пов'язана з ростом популярності книжкового знаку як окремого виду мистецтва. З'являються нові імена, що пильно відстежуються колекціонерами, серед яких особливим відчуттям володіє італієць Маріо де Філіппіс, колекція книжкових знаків якого віднесена до Книги рекордів Гіннеса як найбільша колекція у світі.

Не малий внесок у розвиток українського книжкового знаку як самодостатнього елементу світової графіки зробив і київський художник Г. Пугачевський, по його конкурсній та вистав-

ковій географії можна писати історію становлення книжкового знаку незалежної України, його внесок на міжнародній арені в галузі екслібристики. Завдяки творчості цього художника міжнародний простір екслібриса поповнився і з боку України. В 1992 р. першої нагороди був удостоєний київський графік Г. Пугачевський (рис. 2, Іспанія, 1992 р. [6]). У цей час розпочинається активний процес знайомства зарубіжних шанувальників книжкового знаку з новими іменами української екслібристики, що виразилося в запрошеннях на конгреси та конкурси, присудженні їм багатьох престижних премій та вручення замовлень провідними світовими колекціонерами.

Також, наприклад, відбувається немало цікавих конкурсів, на яких художники можуть заявити світові про себе. Низка подій відбулось у Нідерландах (Міжнародний конкурс екслібриса «Друк і папір ФНВ Осс – 1993», Осс;), Франції (Міжнародне трієнале графіки малих форм, Шамальє – 1994), Польщі (Міжнародний конкурс екслібриса «Варшавське повстання» – 1994, Варшава; Міжнародне бієнале графіки малих форм, Острів Великопольський – 1995; Міжнародний огляд ксилографічного і ліногравюрного екслібриса, Катовице – 1996), Бельгії (Міжнародне бієнале малих графічних форм, Сінт-Ніклас – 1997), Литві (Вільнюське Міжнародне бієнале екслібриса 1997). Японії («Новий конкурс екслібриса» – 2000, постійні конкурси графіки малих форм в Осаці) [2].

Україна була представлена на більшості цих міжнародних подій дуже достойно класичними техніками високого та глибокого друку, а й ноу-хау в світі графіки, які належать до так названих «авторських технік» або «змішаних технік», також і комп'ютерною графікою.

У ці роки серед шкіл сучасної графіки малих форм з'явилися свої локальні осередки, які достойно представляють нашу країну на міжнародному арт-ринку в цій сфері. Серед творців книжкового знаку в Україні можна визначити імена художників, які проявили себе в глибокому друці – це представники львівської школи, майстри офорту С. Храпов, С. Іванов, також варто й зазначити і луганського майстра К. Калиновича. Хоча й багато майстрів є прихильниками різних авторських технік, що використовують книжкові графіки при створенні екслібрисів сьогодні, в Києві є прихильники класичного офорту в усіх його проявах. К. Антюхін не одноразово з успіхом демонстрував свої роботи, також серед них були й ті, що неодноразово відзначені високими нагородами на міжнародних конкурсах, що створені в техніках офорта, меццо-тинто, акватінти, м'якого лаку, сухої голки. Роботи у художників київської школи частіше можна побачити виконаними на високому професійному рівні в техніках високого друку, в більшості в гравюрі на пластику, що на сьогоднішній день витіснив дерево через його високу вартість. До них можна віднести чорно-білі та монохромні роботи А. Пугачевського, Г. Пугачевського, Р. Агірби, О. Савича та інших майстрів.

Одним із важливих заходів в світі пошанувачів книжкового знаку є Конгрес екслібри-

са, що відбувається раз на два роки, регулярно змінюючи своє місце проведення (Бельгія, Італія, Нідерланди, Польща, Росія, Чехія). Остання масштабна художня виставка екслібриса «Всесвітнього конгресу 2014-2016» була проведена в Росії, де були зібрані найкращі твори книжкового знаку сучасності серед 39 країн світу. В Центральному виставковому залі картинної галереї в місті Вологда було представлено близько 1500 авторських робіт, створених 383 художниками в різних графічних техніках та матеріалах, гравюр малих форм. Головна тема виставки – загальне й особливе в історії, культурі та мистецтві країн світу. Конгрес був організований Міжнародною федерацією общин екслібристів та російським міжнаціональним товариством любителів екслібриса та графіки. До Росії завітало багато художників, колекціонерів, знавців та любителів гравюри малих форм. Всього за дні проведення заходу в картинній галереї зібрались для спільної творчої діяльності 130 іноземних учасників з 16 країн та близько 100 російських діячів культури. Найбільші делегації були представлені серед таких країн: Білорусі, Китаю, Нідерландів, США, Туреччини, Фінляндії, Чехії, а також і представники з України. Творчі події конгресу викликають великий інтерес серед учасників, головним заходом стала масштабна експозиція «Всесвітня виставка екслібриса 2014-2016». Усі книжкові знаки, що прийняли участь, передані в фонд галереї, були також відзначені великою різноманітністю. В програмі конгресу було 12 спеціальних виставок, що ознаменувалось рекордною кількістю Всесвітніх конгресів даної спеціалізації [7]. Наступний конгрес планують провести в Чехії у 2018 р.

Висновки та пропозиції. Початок 1990-х рр. став новою ерою у розвитку книжкового знаку України, та популяризації його за кордоном, але в самій країні мистецтво малих графічних форм ще не отримало такого розвитку. Хоча в останні роки і в Україні проводяться виставки, конкурси, що присвячені популяризації книжкового знаку з метою зацікавлення публіки, та ознайомлення молоді з мистецтвом екслібриса. Але на жаль, такі заходи ще не набули широкого масштабу і книжковий знак так і залишається мистецтвом для вузького кола прихильників. Також варто зазначити і те, що країна не фінансує можливість проведення таких заходів, це також є перепоною в розвитку даного напрямку, лише завдяки меценатам з'являється змога провести їх. Високий рівень робіт художників, що не поступається рівню світових майстрів, а й іноді переверщує, захоплює різних світових колекціонерів. А той факт, що в Україні екслібрис не набув такого розвитку, як за кордоном, спричинює відтік майстрів до інших країн та направлення робіт на зарубіжного колекціонера. Головним завданням дослідників у галузі мистецтвознавства є те, щоб сприяти визнанню українського майстра в першу чергу в своїй країні, а це не буде сприяти відтоку художньої еліти закордон.

Список літератури:

1. Нестеренко П. Виникнення та етапи розвитку українського екслібриса (XVI – XX ст.) / П. Нестеренко // Мистецький обрій, 2010 – С. 88-92.
2. Михальчук В. Основные тенденции актуализации экслибриса на современном мировом арт-рынке / В. Михальчук // Вісник ХДАДМ. – 2014. – № 3. – С. 70-75.
3. Михальчук В. Экслибрис как объект коллекционирования: опыт современной Украины / В. Михальчук // Науковий аспект. – 2014. – № 2. – С. 92-104.
4. Романенкова Ю. Экслибрис как метод формирования вкуса в современном художественном пространстве / Ю. Романенкова // Четвёртые Казанские искусствоведческие чтения. – 2015. – С. 67-69.
5. Романенкова Ю. Украинская экслибристика на международной арене современной графики / Ю. Романенкова // Мистецтвознавство України: зб. наук. Праць. – 2015. – № 15. – С. 111-118.
6. Романенкова Ю. Графика Аркадия и Геннадия Пугачевских в современном художественном поле / Ю. Романенкова // Сборник материалов II Международной научно-практической конференции «Проблемы и перспективы современной науки» – 2014. – С. 34-40.
7. Шутова Ю. XXXVI Всемирный конгресс экслибриса – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cultinfo.ru/news/index.php?CODE=1500-book-marks-and-prints-of-small-forms>
8. Pugachevsky. Name [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pugachevsky.com.ua/gennady/collection-exlibris.html>

Тупик В.А.

Киевский университет имени Бориса Гринченко

РОЛЬ УКРАИНСКИХ ЭКСЛИБРИСОВ В ФОРМИРОВАНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ УКРАИНСКОГО ГРАФИЧЕСКОГО ИСКУССТВА НА МЕЖДУНАРОДНОЙ АРЕНЕ

Аннотация

В статье рассматривается использование возможностей искусства печатной графики, а именно графики малых форм, что есть важным для знакомства с творчеством украинских мастеров на международной арене. Современная Украина имеет большое количество художников, что представляют разные центры страны, среди которых можно выделить такие школы: киевскую, львовскую, одесскую, харьковскую, что имеют высокий уровень плодотворности. Среди них есть представители, мастерство которых зависит владении офорта, меццо-тинто, акватинты, мягкого лака, сухой иглы, что представляют Украину на международных выставках та конкурсах. Смотря на то, что творческий потенциал мастеров имеет очень высокий уровень и их большое творческое достояние, уровень научного изучения с данного вопроса еще требует своего более полного осветления. Главной целью данной статьи есть определение тех имен художников, которые пишут новую историю украинского экслибриса за границей страны, и являются конкурентоспособными среди мировых мастеров. Дается обзор основных мероприятий, на которых художники уже успели зарекомендовать себя и получить престижные награды в области искусства малых графических форм.

Ключевые слова: экслибрис, книжный знак, графика малых форм, коллекционирование, экслибристика, офорт.

Tupik V.O.

Borys Grinchenko Kyiv University

PART OF UKRAINIAN EX-LIBRIS ARTISTS IN FORMATION COMPETITIVE ABILITY UKRAINIAN GRAPHIC ART AT THE INTERNATIONAL ARENA

Summary

The article explore possibilities of arts of printmaking, especially graphic arts of small forms, is important for acquaintance with creation by Ukrainian masters on the international stage. Modern Ukraine has many numbers painter, which represent different centers of country, among which we can distinguish schools: Kiev, Lviv, Odessa and Kharkiv are the most fruitful. Among them there are representatives from the skills etching, mezzotint, aquatint, soft varnish, dry needles, which represent Ukraine on the international exhibitions and competitions. Despite the fact that creative potential of masters has highest level and them great creative asset, the level of science which explore this question requires its full research. The main purpose this article is determination of names of painters, which write a new history of Ukrainian ex-libris abroad of country and have competitive among the world masters. In the article view the main events, where artists had already proved themselves and received prestigious prizes in area of the small graphic art forms.

Keywords: ex-libris, bookplate, graphic arts of small forms, collection, ex-libris science, etching.